

Ст.954. 9. Про внесення змін до правил в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію: постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2001 року №1259// Урядовий кур'єр. 2001. 3 жовтня. 10. Про запровадження нового порядку оформлення візових документів для в'їзду в Україну: постанова Кабінету Міністрів України від 20 лютого 1999 року №227 (Із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №750 від 05.05.2000р.; №1376 від 01.09.2000р.; №113 від 07.02.2001р.; №192 від 28.02.2001р.) // Офіційний вісник України, 1999, №8, ст.285; 2000р., №18, ст.753, №36, Ст.1534; 2001р., №6, Ст.231, №9, Ст.265. 11. Про внесення змін до Правил оформлення візових документів для в'їзду в Україну: постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2001р. №1003// Урядовий кур'єр. 2001. 29 серпня. №154. 12. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України // ВВР України. 1991. №29. Ст.377. 13. Про прибутковий податок з громадян: Декрет Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 року // ВВР України. 1993. №10. Ст.77.

Надійшла до редколегії 16.01.02

Д.О. Кобзін, О.О. Єфремов

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА

Постійний розвиток наукових технологій неодмінно викликає необхідність використання в правоохоронній діяльності нових засобів, які в змозі покращити її показники. Зрозуміло, що боротьба зі злочинністю стала менш ефективною при застосуванні застарілих методів. Якщо організована злочинність використовує останні досягнення науки й техніки, то, аби успішно їй протидіяти, технічне забезпечення міліції повинно підтримуватися на високому рівні.

Один з методів, що ефективно використовується в боротьбі з організованою злочинністю у всьому світі, є тестування за допомогою поліграфа (детектора брехні). Взагалі, поліграфні перевірки проводяться сьогодні у більш, ніж 57 країнах світу. Це – урядові установи, банки, розвідувальні та секретні служби, митниці, правоохоронні органи. Практично в усіх значних департаментах поліції США використовують поліграфні опитування в процесі перевірки при відборі кандидатів у правоохоронні органи. Цей метод вирішення кадрових питань поліція Америки використовувала вже з 50-х років.

Але, на жаль, в Україні сьогодні питання щодо використання поліграфа перебуває на рівні розмов. Крім цього, існує значна кількість суто правових питань, які треба вирішити до початку широкого використання поліграфів в Україні. Це пов'язано, у першу чергу з тим, що окремою сферою застосування поліграфа є сфера приватного підприємництва [1]. Варто очікувати, що при відсутності відповідної правової бази виробництво, продаж поліграфів і надання послуг з їхньою допомогою буде відбуватися в правовому вакуумі. Таким чином, проблема правового регулювання всіх етапів створення та застосування поліграфів є дуже актуальною.

Необхідно зазначити, що перевірка на поліграфі є добровільною процедурою та завжди здійснюється гласно і за згодою особи, яку перевіряють. Це пов'язано не тільки з необхідністю дотримання конституційних прав цих осіб, але і з тим, що таке психофізіологічне обстеження орієнтоване скоріше на співробітництво з досліджуванним, ніж на протидію або «витягування» із нього даних.

Особливістю дослідження за допомогою поліграфа є те, що в процесі проведеної перевірки оператор як одержувач інформації про можливу причетність особи, яка перевіряється, до встановлюваної події, або до того або іншого «чинника ризику», не є кінцевим користувачем добутої інформації. Оператор поліграфа лише виконує соціальне замовлення ініціатора проведеної перевірки і реального користувача отриманої інформації – правоохоронного відомства (при виконанні оперативно-пошукових дій) або юридичної або фізичної особи (при виконанні перевірок працюючого або найманого на роботу в приватну фірму персоналу). Відкрито та гласно реєструючи фізіологічні реакції людини в ході дослідження, оператор поліграфа приходить до висновку про наявність або відсутність прихованої інформації. Далеко не завжди він може, або має право повідомляти про результати перевірки обстежуваної особи. Що саме, коли й у якому обсязі повідомляти цій особі про результати виконаного дослідження вирішує кінцевий користувач – ініціатор перевірки.

Так, «Інструкція про порядок використання поліграфа при опитуванні громадян» (п.5.2), яка діє в МВС Росії, указує, що обстежувана за допомогою поліграфа людина «...може бути ознайомлена із результатами проведеного опитування. Ознайомлення здійснює Ініціатор». Податкова поліція Росії в аналогічній відомчій інструкції (п.5.11) встановлює, що «питання про можливість ознайомлення опитаної особи з результатами цільового обстеження визначається представником Ініціатора в кожному конкретному випадку індивідуально і за узгодженням» з оператором поліграфа. Подібна правова норма закріплена також у відповідній відомчій інструкції ФСБ, схваленій Міністерством юстиції Росії.

Зазначені документи чітко свідчать, що, будучи гласним за формою, опитування з застосуванням поліграфа веде до негласного одержання інформації від конкретної особи. Тому, у силу зазначених вище шляхів використання результатів перевірок за допомогою цього приладу, спеціалізовані поліграфи, призначені для здійснення психофізіологічного методу «детекції брехні», віднесені до приладів для негласного одержання інформації [2].

Таким чином, прикладне застосування перевірок на поліграфі – особливо в сфері приватного підприємництва – потребує надійної правової основи: відсутність правового регулювання або його недосконалість, як показує досвід США, неминуче веде до порушення прав людини.

Першим кроком на шляху вирішення цієї проблеми стало прийняття в 1985 р. закону, що надав міністерству оборони США широкі повноваження

щодо застосування поліграфа для перевірки більше чотирьох мільйонів військових та цивільних службовців цього відомства, що мають доступ до секретної інформації. Другим кроком стало прийняття в 1988 р. «Закону про захист службовців від поліграфа» (The Employee Polygraph Protection Act) – ЕРРА), що поклав кінець багаторічним дебатам у конгресі за питання застосування поліграфа у позадержавній сфері. Закон ЕРРА вніс істотні обмеження на використання поліграфа у сфері бізнесу, чітко визначив галузі приватного підприємництва та перелік ситуацій, де такі перевірки дозволені. Досвід США в галузі перевірок на поліграфі наочно демонструє роль і необхідність надійної правової основи прикладного застосування даного методу. Очевидно, що в найближчому майбутньому ця проблема стане актуальною й в Україні.

Основи правового регулювання застосування поліграфа для негласного одержання інформації закладає Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Відповідно до закону (ст.8 п.9), підрозділи, що здійснюють оперативно – пошукову діяльність, мають право «знімати інформацію з каналів зв'язку, застосовувати інші технічні засоби одержання інформації» [3].

Проте сьогодні в Законі України «Про оперативну діяльність» не регламентується виробництво, продаж і використання поліграфів приватними структурами. Це, у свою чергу, може дуже негативно вплинути на його застосування в Україні. Так, у Росії, навіть незважаючи на те, що Законом «Про оперативну діяльність» встановлено (ст.6, ч.7), що «розробка, виробництво, реалізація, придбання з метою продажу, ввіз у Російську Федерацію і вивіз за її межі спеціальних технічних засобів, призначених для негласного одержання інформації, не уповноваженими на здійснення оперативно-пошукової діяльності фізичними і юридичними особами підлягає ліцензуванню в порядку, встановленому Урядом Російської Федерації», десятки фірм практично безконтрольно торгували апаратурою для негласного одержання інформації вітчизняного і закордонного виробництва, попит на яку через криміналізацію вітчизняного підприємництва постійно зростає.

Єдиний вихід із такого становища, що створився – якнайшвидша розробка відповідних правових норм, що встановлюють чіткі критерії виробництва і застосування поліграфа, а також принципи його використання поза сферою оперативно-пошукової діяльності. Доки перераховані вище питання знаходяться у стадії розробки й узгодження, необхідно, щоб ліцензування і захист даних, отриманих у результаті досліджень за допомогою поліграфа, здійснювалися при урахуванні поліграфів, що перебувають на території України. Це не тільки допоможе формуванню правового простору для прикладного застосування поліграфа в сфері приватного підприємництва, але і створить «кваліфікаційний бар'єр» перед самозваними «спеціалістами» по перевірках на поліграфі.

Список літератури: 1. Варламов В.А., Максимов М.Г, Варламов Г.В. Полиграф в контрразведывательной деятельности банка // Психология и безопасность

организаций. М., 1997. 2. Варламов Г.В., Богомолова С.Н., Зубрилова И.С. Возможности применения полиграфа в широкой практике // Психология сегодня. 1996. 3. Милиция в Украине: права и обязанности. Документы, комментарии, консультации. Артемовск. 1996.

Надійшла до редколегії 09.01.02

А.Г. Каткова

ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ СЛІДЧОГО ПІДРОЗДІЛУ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК ОДНА З ФОРМ НАУКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ

Успішне виконання завдань органів внутрішніх справ, які стоять перед слідчим апаратом України, багато в чому залежить від науково обґрунтованого планування його діяльності. Планування роботи слідчих підрозділів (відділів, відділень, груп) органів внутрішніх справ є однією з необхідних умов їхньої успішної діяльності в боротьбі з злочинністю.

Слушною є думка щодо цього О.М. Бандурки: «Планування забезпечує організованість у діяльності органу внутрішніх справ, взаємодію між різними підрозділами, зосередженість зусиль на вирішенні головних завдань, підвищує відповідальність виконавців і полегшує контроль» [1, с. 143].

Обов'язковість планування роботи слідчого відділу (управління) чітко визначено у вимогах наказу МВС України № 745 від 25.11.1192 р. «Про невідкладні заходи щодо вдосконалення структури й організації діяльності органів попереднього слідства в системі МВС України» і основних напрямках нині триваючої судово-правової реформи в Україні. У них визначені основні вимоги до планування, типова структура і зразковий зміст плану роботи МВС, УВС. У рішенні оперативної наради керівництва МВС України від 26 квітня 2001 року «Про першочергові заходи щодо удосконалення діяльності слідчого апарату органів внутрішніх справ України» звернено увагу на серйозні недоліки в плануванні роботи як вищестоящих слідчих відділів і управлінь, так і слідчих відділів і відділень районних ланок, а також планування слідчими розслідування конкретних кримінальних справ.

Планування є особливим видом управлінської діяльності слідчого відділу (управління) МВС, УВС.

Слід погодитись з думкою В.І. Кнорринга: «Планування – це розроблений порядок, послідовність здійснення будь-яких заходів, виконання робіт. В управлінні планування важливіший етап підготовки та реалізації програми дій, які визначають мету, а також методи та засоби, необхідні для виконання означених задач» [2, с.507].

Сутність планування полягає: у визначенні комплексу завдань, які необхідно вирішити в плановому періоді; у розробці системи заходів, що забезпечують виконання поставлених завдань; у визначенні послідовності, способів і термінів здійснення намічених заходів; у раціональному розподілі сил та засобів.

Як вважає М.Н. Шавшин: «Планування – це визначення того, що, як, коли і кому треба зробити. Власне кажучи, план роботи слідчого апарату